

Горизонти науки

УДК 911.375 – 22(477)

Валентина Нагірна

МАЛІ МІСТА СІЛЬСЬКИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗМІН В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Показано особливості малих міст сільських регіонів України, їх тісний взаємозв'язок з сільською місцевістю. Визначено суть впливу трансформаційних процесів в економічній системі на соціально-економічну ситуацію в малих містах. Виявлено зміни в розвитку важливих галузей переробної промисловості – цукрової, льнопереробної, комбікормової, молочної – з позицій їх впливу на економічну базу малих міст. Окреслено загальні закономірності впливу трансформаційних процесів у різних галузях переробної промисловості на розвиток малих міст. Запропоновано напрями активізації розвитку цих міст за умов удосконалення економічної системи в аграрно-промисловій сфері.

Ключові слова: малі міста, економічна система, аграрно-промислова сфера, переробні підприємства, сировинне забезпечення.

Валентина Нагірна. МАЛЫЕ ГОРОДА СЕЛЬСКИХ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ИЗМЕНЕНИЙ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ. Показано особенности малых городов сельских регионов Украины, их тесную взаимосвязь с сельской местностью. Определена сущность влияния трансформационных процессов в экономической системе на социально-экономическую ситуацию в малых городах. Выявлено изменения в развитии важных отраслей перерабатывающей промышленности – сахарной, льноперерабатывающей, комбикормовой, молочной – с позиций их влияния на экономическую базу малых городов. Намечены общие закономерности влияния трансформационных процессов в разных отраслях перерабатывающей промышленности на развитие малых городов. Предложены направления активизации развития этих городов при условии совершенствования экономической системы в аграрно-промышленной сфере.

Ключевые слова: малые города, экономическая система, аграрно-промышленная сфера, перерабатывающие предприятия, сырьевое обеспечение.

Valentyna Nagirna. SMALL-TOWNS OF RURAL REGIONS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF CHANGES IN THE ECONOMIC SYSTEM OF MANAGEMENT. Shows features of small towns in the rural regions of Ukraine, their close relationship with the countryside. Defined the essence of the influence of transformational processes in the economic system to the socio-economic situation in small towns. Detected changes in the development of important processing industries – sugar, flax, fodder, milk – with the positions of their influence on the economic base of small towns. Scheduled general regularities of influence of transformational processes in different sectors of the processing industry in the development of small towns. Directions enhance the development of these towns subject to improvement of economic system in the agro-industrial field.

Key words: small towns, economic system, the agro-industrial sector, processing plants, grain security.

Постановка проблеми. Дослідження малих міст, розміщених у сільських регіонах України, є важливими й актуальними. Переважна їх більшість є депресивними. Спад виробництва, особливо у переробній промисловості, машинобудуванні, дестабілізація соціально-економічного розвитку, втрата ринків збуту послабили економічну базу малих міст, зменшили їх роль у територіальній структурі господарства і розселення населення. Одностороння спеціалізація підприємств, недостатня завантаженість їх потужностей, зниження ефективності виробництва зумовлюють ускладнення економічної ситуації, зростання безробіття, зниження життєвого рівня населення.

Для забезпечення позитивної динаміки розвитку малих міст, стимулювання підприємницької діяльності важливими є виявлення причин, що призвели до їх занепаду, дослідження процесів, що відбуваються в економічній системі господарювання і зокрема в аграрній сфері, з позицій їх впливу на розвиток малих міст. Орієнтація сільського господарства на виробництво високоприбуткових експорторієнтованих культур і водночас занепад багатьох традиційних галузей негативно позначилися на сировин-

ному забезпеченні їх переробних підприємств. Системно-структурний аналіз процесів, що відбуваються в аграрній сфері та її галузевих підрозділах, їх вплив на економічний потенціал і господарську діяльність малих міст є важливим підґрунтям для розроблення напрямів соціально-економічного зростання малих міст, зміцнення їх містоформуєчої бази, підвищення рівня зайнятості населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, що останнім часом досліджували малі міські поселення, варто виділити праці таких авторів, як Доценко А.І., Карий О.І., Шевчук Л.Т., Казьмір Л.П., Кушнірецька О.В., Жук В.І., Загородній В.В., Петрук С.Л. та інші. В їх працях основна увага звернена на стан та особливості соціально-економічного розвитку малих міст в різних регіонах України, проблеми господарської діяльності і зайнятості населення, взаємозв'язок малих міст і сільської місцевості. Опрацювання наукового доробку, законодавчих та аналітичних матеріалів дало змогу поглибити теоретико-методичну базу дослідження малих міст, розширити його аспекти з урахуванням суспільних трансформацій і глобалізаційних процесів.

Недостатньо вивченими, на нашу думку, залишаються проблеми розвитку малих міст сільських регіонів з огляду на зміни, які відбулися в агропромисловій сфері, що вплинуло на економічний потенціал малих міст, їх містоформуючу базу. У даній статті розглядається вплив трансформаційних процесів у сільському господарстві і переробній промисловості на містоформуючі підприємства малих міст. Головною метою дослідження є виявлення впливу економічних перетворень в агропромисловій сфері на виробничу базу, сировинне забезпечення і реструктуризацію переробних підприємств малих міст сільських регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Малі міста, що сформувалися в сільських регіонах, тісно пов'язані з господарством і особливостями життєдіяльності населення навколишньої сільської місцевості. Основними галузями спеціалізації економіки малих міст є харчова й переробна промисловість, сільськогосподарське машинобудування, будівництво, торгівля і сфера послуг. Характерними для розвитку малих міст сільських районів є невисока концентрація промислового потенціалу, обмежені можливості для зростання у зв'язку з розосередженням виробництва сільськогосподарської сировини (переважно малотранспортабельної) та попиту на готову продукцію, посиленням конкуренції у виробництві й реалізації продукції.

Соціально-економічний розвиток малих міст, їх містоутворююча база та основні функції значно залежать від природно-ресурсного і виробничого потенціалу навколишніх сільських районів, структури і спеціалізації сільського господарства, розселення населення, транспортного забезпечення тощо. Рациональне територіальне поєднання ресурсної і виробничо-технічної бази малих міст і навколишніх сільськогосподарських районів, скоординованість їх господарської діяльності, сумісне партнерство в агропромисловому бізнесі створюють додаткові конкурентні переваги в соціально-економічному розвитку і малих міст, і сільської місцевості. Їх взаємопов'язане функціонування і економічна узгодженість виявляються насамперед у виробництві сільськогосподарської сировини та її переробленні, обслуговуванні сільського господарства, створенні умов для забезпечення життєдіяльності населення, його зайнятості. Одними з пріоритетів розвитку малих міст, наголошується в Законі України Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст, мають бути перероблення сільськогосподарської продукції, створення соціальної інфраструктури з урахуванням можливостей обслуговування сільського населення [4].

На розвиток малих міст у сільських регіонах, їх господарську діяльність значно впливають процеси глобалізації економіки, розширення співпраці і створення виробничих мереж на міжнародному рівні. Впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, підвищення конкурентоспроможності продукції, створення міжнародних систем сертифікації спонукають до змін у господарській діяльності вітчизняних малих міст, підвищення якос-

ті продукції, зростання ефективності виробництва, посилення його експортної орієнтації.

Розвиток і значне територіальне зосередження сільського господарства, поглиблення його спеціалізації, збільшення концентрації виробництва тих культур, що формують сировинну базу переробних підприємств, є одним з головних стимулюючих чинників розширеного відтворення матеріального потенціалу малих міст, розвитку містообслуговуючих галузей і виробництв.

Окрім переробної промисловості, важливою системоформуючою галуззю малих міст є сільськогосподарське машинобудування і виробництво обладнання для харчової і переробної промисловості. Такі підприємства, як правило, локалізуються в регіонах інтенсивного розвитку сільського господарства, формування спеціалізованих районів з виробництва і перероблення сільськогосподарської сировини (зерна, цукрових буряків, плодів та овочів, продукції тваринництва). Важливу роль у розвитку малих міст, збільшенні зайнятості населення відіграють торгівля, будівництво, сфера послуг. Нині багато підприємств машинобудування, легкої промисловості ліквідовано, значно скоротилися обсяги будівництва у більшості малих міст, зростають лише торгівля і сфера обслуговування [9].

Занепад малих міст у сільських регіонах відбувався на тлі трансформаційних процесів у сільському господарстві, пов'язаних зі змінами в економічній системі аграрного сектору, землегосподаруванні. Спрямування цієї галузі на виробництво високоприбуткових, переважно експорторієнтованих культур (пшениці, кукурудзи, соняшнику, ріпаку, сої), водночас зменшення виробництва цукрових буряків, зернобобових і круп'яних культур, у багатьох областях плодів та ягід, кормових культур, продукції тваринництва (крім птахівництва), істотно вплинуло на сировинне забезпечення переробної промисловості.

Так, впродовж 1995 – 2013 рр. виробництво зернобобових зменшилося в 4,2 рази, проса – 2,6, гречки – 1,9, цукрових буряків – 2,7, хмелю – 5,4, площі під кормовими культурами зменшилися в 4,4 рази. Майже зникла важлива традиційна галузь сільського господарства – льонарство. У тваринництві за цей самий період відбувся стрімкий спад поголів'я (великої рогатої худоби – у 3,9 разів, корів – у 3 рази, свиней – у 1,7 рази) і відповідно зменшилося виробництво тваринницької продукції [11]. У результаті багато підприємств цукрової, плодоовочеконсервної, льонопереробної, комбікормової, молочної, м'ясної галузей, розміщених у малих містах, втратили значною мірою сировинну базу, окремі з них занепали або й зовсім перестали існувати.

На розвиток малих міст, сировинне забезпечення переробних підприємств істотно вплинули форми господарювання. Замість колишніх колгоспів і радгоспів у сільському господарстві були організовані фермерські господарства, приватні підприємства, виробничі кооперативи та ін. З 2000 року набули потужного розвитку високотоварні підприємства, так звані агрохолдинги. Це бізнесові структури, що сформувалися на основі орендування великих площ зе-

мель і вертикальної інтеграції виробництва, метою яких є отримання конкурентоспроможної продукції, у тому числі для експорту, примноження власного капіталу. Найбільш рентабельними культурами, яким надають нині перевагу агрохолдинги, є зернові, олійні й кормові культури, а також вирощування і перероблення цукрових буряків, виробництво продукції тваринництва, особливо птахівництва. Дрібногосподарства (фермерські, господарства населення) забезпечують продукцією власні потреби, орієнтуються на внутрішній ринок і сировинне забезпечення переробних підприємств [1, с. 55-57]. Індивідуальні господарства відіграють нині стабілізуючу роль у розвитку сільської місцевості і функціонуванні переробної промисловості малих міст.

Зміни, що сталися у переробній промисловості, розглянуто через призму трансформаційних процесів, які відбулися в цукровій, льонопереробній, комбікормовій та молочної галузях. Підприємства цих галузей у свій час були основою містоформуючої бази малих міст сільських регіонів. Так, виробництво цукрових буряків було однією з основних галузей спеціалізації сільського господарства України, сировинною базою цукрових заводів, розміщених у малих міських поселеннях. Вони ставали осередками, навколо яких формувався комплекс виробництв, пов'язаних з вирощуванням цукрових буряків, їх промисловим переробленням і сферою обслуговування, включаючи машинобудівні і ремонтні заводи, будівельно-монтажні організації, виробничу і соціальну інфраструктуру. Їх взаємопов'язане функціонування зумовлювало стимулюючий вплив на соціально-економічний розвиток малих міст і навколишньої сільської місцевості, покращення життєдіяльності населення, раціональне використання земельних і трудових ресурсів.

На початку 1991 року в Україні функціонувало 192 цукрових заводи, 135 насінницьких господарств, 4 насінневі заводи, понад 8 тис. господарств, що вирощували цукрові буряки, 12 машинобудівних і ремонтних заводів, будівельно-монтажні й інші організації [8]. Найбільша кількість цукрових заводів була зосереджена в районах з високою концентрацією виробництва цукрових буряків – Вінницькій, Черкаській, Київській, Хмельницькій, Полтавській, Сумській областях. Майже всі цукрові заводи були розміщені у малих містах і селищах.

Впродовж 1995 – 2009 рр. виробництво цукрових буряків почало стрімко зменшуватися і скоротилося майже у 3 рази. Це особливо було характерно для важливих бурякосіючих районів, де було розміщено найбільше цукрових заводів. Зменшення виробництва цукрових буряків було пов'язане перш за все з втратою головних на той час ринків збуту цукру, особливо Російської Федерації. За наявності потужної бази з перероблення бурякоцукрової сировини і водночас втрати ринків збуту почалося масове руйнування приватизованих цукрових заводів. До цього спричинили також відсутність економічного стимулювання виробництва цукрових буряків і отримання якісної сировини, високий рівень енергоспоживання цукрових заводів. Багато збиткових підприємств було закрито. До цієї категорії потрапляли

іноді й потужні ефективні цукрові заводи [8]. Таким чином, із 192 підприємств у 2012 році залишилося 99. Частина з них була законсервована, лише 63 цукрові заводи були задіяні у виробництві цукру. У 2013 р. працювали лише 38 заводів [13]. Це призвело до негативних наслідків у соціально-економічному розвитку малих міст, що втратили містоутворюючу базу, робочі місця, статки населення. Значно знизилася роль цукрової промисловості як експортоорієнтованої галузі.

Занепад льонарства, колись важливої галузі спеціалізації сільського господарства в поліських районах України, призвів до зникнення багатьох видів господарської діяльності, пов'язаних з первинним переробленням льону, виробництвом льоноволокна, лляних тканин і виробів з льону. Значна частина цих виробництв була зосереджена у малих і середніх містах. До них належали у Житомирській області – м. Коростишів (льонопереробний комбінат), м. Овруч (льонопереробний комбінат); у Рівненській області – м. Дубровиця (льонокомбінат), м. Сарни (льонопереробний завод); у Волинській області – м. Володимир-Волинський (льонопереробний завод), м. Ковель (льонокомбінат); у Чернігівській області – м. Городня (льонозавод), м. Новгород-Сіверський (льонопереробний завод) [5]. Нині ці підприємства зникли, оскільки льон майже не вирощується в цих районах, за винятком незначних площ у Житомирській та Чернігівській областях. Хоча у кінці ХХ століття на Поліссі було сформовано спеціалізовану зону з виробництва льону-довгунцю і цей регіон був одним з найбільших світових виробників і експортерів льоноволокна [6, 7].

Серед галузей, що спричинили до змін у господарській діяльності багатьох малих міст і селищ, є комбікормова промисловість. У 1995 році в цих поселеннях налічувалося біля 260 міжгосподарських комбікормових заводів [10]. Найбільша їх кількість була у головних зернових районах України – Дніпропетровській, Кіровоградській, Вінницькій, Одеській, Хмельницькій, Луганській областях. Вони виробляли комбікорми для забезпечення тваринництва навколишніх господарств. Крім комбікормів, на деяких заводах виробляли м'ясо-кісткове борошно, сухий корм, рибні гранульовані корми, а також кормові добавки, премікси, вітаміни, які нині здебільшого імпортуються.

За умов зміни економічної системи, розвитку ринкових відносин виробництво комбікормів стало більше орієнтуватися на вільний ринок і розміщення великих тваринницьких комплексів, особливо з виробництва продукції птахівництва та свинини. Відбулася реструктуризація комбікормових заводів у малих міських поселеннях. Частина з них поглинули ефективніші комбікормові підприємства. Вони модернізувалися і зорієнтували своє виробництво на задоволення потреб у кормах великих тваринницьких господарств. Багато комбікормових підприємств невеликої потужності через відсталі технології, неефективне виробництво збанкрутували. Таким чином значна частина малих міст і селищ втратили комбікормові заводи як об'єкти господарської діяльності і відповідно робочі місця. Зменшилися зв'язки із сіль-

ського господарськими підприємствами, що постачали сировину, зокрема зерно, для виробництва комбікормів.

Особливістю кормовиробництва в Україні на сучасному етапі є його прив'язаність до агрохолдингів. Нині близько 70% промислових комбікормів виробляють в агрохолдингах. За останні роки (2011 – 2014) кормовиробництво зросло на 25%, особливо комбікормів для свиней та птиці. Основні потужності зосереджені у регіонах з найбільшою концентрацією поголів'я худоби. Комбікормові підприємства, що функціонують поза агрохолдингами і розміщені переважно у малих містах і селищах, орієнтуються на вільний ринок, їх виробничі потужності часто недовикористовуються. Головною проблемою таких підприємств є пошук споживача. Функціонування комбікормових підприємств у малих містах значно залежить від їх модернізації, потреб споживачів, виробництва якісної продукції і ціни реалізації комбікормів [3].

Важливою галуззю переробної промисловості, більшість підприємств якої (78%) розміщені в малих міських поселеннях, є виробництво молочної продукції. Такі підприємства зорієнтовані на сировинні ресурси, зосереджені в сільських районах з розвиненим тваринництвом молочно-м'ясного напрямку. Інша частина підприємств тяжіє до великих міських систем розселення і промислових центрів, де формується масовий попит на молочну продукцію.

Слід зазначити, що виробництво молочної продукції в Україні, як і кількість молокопереробних підприємств, особливо невеликої потужності, постійно скорочуються. У 2013 році порівняно з 1995 роком виробництво молока зменшилося більше ніж у 1,5 рази. З наявних колись 630 молокопереробних підприємств залишилося тільки 266. Хоча частка молочної галузі в загальних обсягах харчової та переробної промисловості складає зараз біля 14%, що є одним з найвищих показників серед цих галузей [2].

Головні причини зниження виробництва молочної продукції і зменшення кількості переробних підприємств – скорочення виробництва сировини, її низька якість, недосконалість економічних важелів регулювання взаємовідносин між господарствами, що виробляють молоко, і підприємствами, що його переробляють, технологічно застаріле обладнання, нестача і подорожчання допоміжних матеріалів, нерозвинена логістика тощо.

Нині у розвитку галузі і відповідно функціонуванні молокопереробних підприємств, їх прибутковості спостерігаються великі контрасти, спричинені не лише зменшенням обсягів молока, погіршенням сировинного забезпечення цих підприємств, а й зростанням цін на молочну продукцію, стрімким зниженням платоспроможного попиту населення. Зростає собівартість виробництва молока, 28% виробленого в Україні молока є збитковим. Особливою проблемою є низька якість сировини, зокрема заготовленої у селянських господарствах, що виробляють 77,5% молока (2013 р.) [11, с. 128].

У сучасний період в Україні функціонує 20 найбільших молокопереробних підприємств і понад дві сотні дрібних товаровиробників, локалізованих

переважно у малих міських поселеннях. Багато молокозаводів втрачають місцеву сировинну базу і вимушені закуповувати молоко за межами району. Це призводить до збільшення витрат на його транспортування, підвищення цін на вироблену молочну продукцію. Відбувається витіснення дрібних молокопереробних заводів, поглинання їх великими компаніями. Деякі з молокопереробних заводів у малих містах працюють не на повну потужність, інші виробляють лише окремі види продукції для її збуту на місцевому ринку. Невеликі підприємства у багатьох випадках використовуються для приймання, охолодження і транспортування сировини на головне підприємство [12, с. 80].

Зміни, що сталися в зазначених галузях переробної промисловості, мають спільні риси з позицій їх впливу на малі міста. Вони спричинили до істотного скорочення їх містоутворюючої бази. Значно зменшилася кількість переробних підприємств, виробничі потужності на багатьох з них недовикористовуються, знизилася ефективність виробництва. Багато малих міст стали моноспеціалізованими з незбалансованою структурою господарства. Погіршилося сировинне забезпечення переробних підприємств у зв'язку з трансформаційними процесами у сільському господарстві. Посилився диспаритет цін на сировину і готову продукцію, значно розширилися межі заготівель сировини. Було втрачено виробничо-територіальні зв'язки з навколишніми сільськими районами. Діяльність агрохолдингів істотно посилила диференціацію переробних підприємств. Значно ефективнішими є нині ті підприємства, що входять до складу агрохолдингів. Конкурентоспроможність переробних підприємств малих міст істотно залежить від попиту на продукцію, кон'юнктури ринку. Посилюється тенденція зростання виробничої бази малих міст в районах зосередження сировинних ресурсів.

Вирішення проблеми розвитку малих міст, їх виходу з депресивного стану потребує комплексного підходу, розроблення системи заходів, включаючи всі рівні вертикалі впливу: законодавчі й правові норми економічної системи господарювання, зміни у структурі й спеціалізації сільського господарства з позицій сировинного забезпечення переробної промисловості; формування системи державної підтримки малих міст, створення механізмів обмеження розвитку агрохолдингів з позицій упередження їх негативного впливу на сировинне забезпечення підприємств малих міст, що орієнтуються на вільний ринок; посилення децентралізації управління у розвитку малих міст, зростання ділової активності населення, бізнесової діяльності.

Основними напрямками розвитку і соціально-економічного піднесення малих міст сільських регіонів є: державна підтримка і створення умов для господарської діяльності, стимулювання підприємницької ініціативи, розвитку малого й середнього бізнесу; підвищення ролі місцевого самоврядування у використанні регуляторної політики держави, формуванні місцевих податків та зборів і розвитку підприємства, структурна перебудова виробничої бази, розвиток на інноваційній основі економічного потенці-

алу, особливо переробної і харчової промисловості, вдосконалення сільськогосподарського машинобудування, розвиток соціальної сфери, враховуючи потреби навколишніх сільських районів; підвищення ефективності сировинного забезпечення переробних підприємств на базі удосконалення спеціалізації сільського господарства; реструктуризація, підвищення конкурентоспроможності підприємств малих міст відповідно до сучасних вимог ринку і європей-

ських стандартів; створення умов для істотного підвищення зайнятості населення, оновлення та створення нових високопродуктивних робочих місць, покращення рівня життя населення, активізація інноваційної діяльності, підвищення інвестиційної привабливості малих міст з урахуванням ресурсів навколишніх сільських районів; формування ринкової інфраструктури, розвиток логістики.

Список використаних джерел:

1. Borodina O.M., Prokopa I.V., Yurchyshyn V.V. ta in. *Sotsioekonomichnyi rozvytok sil'koho hospodarstva i sela i suchasnyi vymir [Socioeconomic development of agriculture and rural and modern dimension]*. – К.: *In-t ekonomiky ta prognozuvannya NAN Ukrainy*. – 2012. – 320 s. [in Ukrainian]. [Бородіна О.М., Прокопа І.В., Юрчишин В.В. та ін. *Соціоекономічний розвиток сільського господарства і села і сучасний вимір*. – К.: *Ін-т економіки та прогнозування НАН України*. – 2012. – 320 с.].
2. *V Ukraini stalo vdvichi menshe molokozavodiv. [Half as much of dairies became in Ukraine]* // *Novyny na UNN*, 21.11.2013. www.unn.com.ua/uk/news/1274789-minagropolitiki Retrieved from <http://www.unn.com.ua/uk/news/1274789-minagropolitiki> [in Ukrainian]. [В Україні стало вдвічі менше молокозаводів // *Новини на УНН*, 21.11.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1274789-minagropolitiki>].
3. Yevteev O. *Efektivni kormy – statystichni diva. [Effective food – statistical miracle]* / *Agroprofi. Tyzhnevyy dilovoyi informatsiyi*. 06.12.2013. www.agroprofi.com.ua/statti/1057 Retrieved from <http://www.agroprofi.com.ua/statti/1057> [in Ukrainian]. [Євтеєв О. Ефективні корми – статистичні дива / *Агропрофі Тижневик ділової інформації*. – 06.12.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroprofi.com.ua/statti/1057>].
4. *Zakon Ukrainy Pro zatverdzhennia Zahalnodержавnoi programy rozvytku malykh mist. [The Law of Ukraine On approval of the National Programme of Development of Small Cities]* *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. – 24, 332. *Iz zminatu, vnesenyu zgidno z Zakonom 4731-VI (4731-17) vid 17.05.2012. – [As amended by the Law № 4731-VI (4731-17) of 17.05.2012]*. – *Visnyk Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2013. – 15, 98. [in Ukrainian]. [Закон України Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст. *Відомості Верховної Ради України*. – 2004. № 24. С. 332. *Iz zminami, vnesenimi zgidno z Zakonom № 4731-VI(4731-17) vid 17.05.2012. – Вісн. Верх. Ради України*. – 2013.- № 15. – С. 98. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.ru/ukr-zakon-o-razvittii-malih-gorodov.html>].
5. Kovtun V.V., Stepanenko A.V. *Goroda Ukrainy (ekonomiko-geograficheskiy spravochnik). [Cities of Ukraine (economic and geographical reference)]*. – Kyiv: *Vyshcha shkola* – 1990. – 278 s. [in Russian]. [Ковтун В.В., Степаненко А.В. *Города Украины (экономико-географический справочник)*. – К.: *Вища школа*. – 1990. – 278 с.].
6. Kravchuk N.I. *Suchasni tendentsii lionovyrobnystva v Ukraini ta sviti. [Modern tendencies of production of flax in Ukraine and world]* / *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiikoho derzhavnoho agrotekhnologichnoho universytetu (Ekonomichni nauky)*. – 2013. - № 1 (2), s. 160-167. [Кравчук Н.І. *Сучасні тенденції льонівиробництва в Україні та світі* / *Зб. наук праць Таврійського держ. агротехнологічного ун-ту (Економ. науки)*. – 2013. - № 1 (2). – С. 160-167].
7. Lypchuk V., Dominska O. *Rozvytok lionarstva v Ukraini [Development of flax in Ukraine]* // *Agrarna ekonomika*. – 2013. – Т. 6, N 1-2. – С. 80-83 [in Ukrainian]. [Липчук В., Домінська О. *Розвиток льонівиробництва в Україні* // *Аграрна економіка*. – 2013. – Т. 6, № 1-2. – С. 80-83].
8. Lyś Yu. *Perspektyvy tsukrovoho vyrobnystva v Ukraini [The prospects of sugar production in Ukraine]*. *Data publikatsiyi* 31.05.2014. www.agroscience.com.ua/st Retrieved from <http://www.agroscience.com.ua/st> [in Ukrainian]. [Лись Ю. *Перспективи цукрового виробництва в Україні*. [Електронний ресурс]. Дата публікації 31.05.2014. Режим доступу: <http://www.agroscience.com.ua/st>].
9. *Mista rayonnoho znachennia. Problemy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku. Analitychna dopovid. [City district value. The problems of socio-economic development. Analytical report]*. / *Bila S.O., Babets´ I.G., Boyko-Boychuk O.V. ta in.* – К.: *Natsionalnyy Instytut strategichnykh doslidzhen.* – 2009. – 45 s. www.pandiaweb.ru/text/79/508/42970-7 Retrieved from <http://www.pandiaweb.ru/text/79/508/42970-7.php> [in Ukrainian]. [Міста районного значення. Проблеми соціально-економічного розвитку. Аналітична доповідь / Біла С.О., Бабєць І.Г., Бойко-Бойчук О.В. та ін. – К.: *Національний інститут стратегічних досліджень*. – 2009. – 45 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pandiaweb.ru/text/79/508/42970-7.php>].
10. *Pishchevaia promyshlennost Ukrainy. Sbornik-katalog. [Food industry of Ukraine. Collection catalog]*. – *M-vo statistiki Ukrainy*. – Kyiv: *Firma "Imidzh"*. – 1995. – 155 s. [in Russian]. [Пищевая промышленность Украины. Сборник-каталог. – М-во статистики Украины. – К.: *Фирма «Имидж»*. – 1995. – 155 с.].
11. *Sil'ske hospodarstvo Ukrainy. Stat. zbirnyk. 2013. - [Agriculture of Ukraine 2013. Stat. collection]*. Kyiv: *Derzhsluzhba statystyky Ukrainy*. – 2014. – 402 s. [in Ukrainian]. [Сільське господарство України. Стат. збірник. 2013. – К.: *Держслужба статистики України*. – 2014. – 400 с.].

12. *Upravlinnia vartistiu molokopererobnykh pidpryemstv. [Cost management milk business]. – Kyiv: Natsional'nyi naukovyi Tsentr «Instytut agrarnoi ekonomiky. – 2014. – 259 s. [in Ukrainian]. [Управління вартістю молокопереробних підприємств. – К.: ННЦ «Ін-т аграрної економіки. – 2014. – 259 с.]*.
13. *Yarchuk M.M. Buriaky i tsukor Ukrainy. Pidsumky roboty haluzi za 2013 rik. [Beet and sugar in Ukraine. Results of the sector by 2013]. / M.M.Yarchuk // Tsukrovi buriaky. – 2014. - № 1. – S. 4-7. www.nbu.gov.ua/j-pdf/cb2014_1_2pdf Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cb2014_1_2pdf [in Ukrainian]. [Ярчук М.М. Буряки і цукор України. Підсумки роботи галузі за 2013 рік / М.М.Ярчук // Цукрові буряки. – 2014. - № 1. – С.4-7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Cb2014_1_2pdf].*

Summary

Valentyna Nagirna. SMALL-TOWNS OF RURAL REGIONS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF CHANGES IN THE ECONOMIC SYSTEM OF MANAGEMENT.

The vast majority of small cities of rural regions of Ukraine are depressed. The decline of industrial enterprises of processing industry, engineer, downstream of production, absence of places of applying of labour, destabilization of socio-economic development weaken economic basis of small cities. Unemployment grows, intensive migration of population proceeds, the role of small cities in the territorial structure of economy and settling of population diminishes. Substantial changes in the system of manage in the agrarian sector of economy there are among main reasons of decline of small cities. They in such directions take place: strengthening of orientation on the production of the highly profitable agricultural goods sent to the export; reduction of internal market of consumption of mine-out products, including the necessities of processing industry; changes are in the legal forms of manage and increase of role of agroholdings in agriculture; substantial reduction of production of traditional for Ukraine cultures, that were basis of development of processing industry - sugar beets, leguminous and groats plants, garden-stuffs and berries, and also products of stock-raising. Influence of changes in the system of manage on processing industry from positions of development of small cities is considered on the example of saccharine, processing of flax, mixed fodder and suckling industries. Consequences of influence of these changes : downstream in these industries and substantial reduction of base of small cities; reduction to the role of reprocessors as bases of economic activity is in these cities, worsening of the raw material providing of enterprises, increase of unemployment, loss of markets of production distribution. Monospecialization of cities, unbalanced of structure of economies, increased.

The decision of problems of development of small cities needs complex approach, development of the system of measures, including all even vertical lines of influence : perfection of legislative norms of the system of manage in an agrarian sphere toward development of processing industry; a change of structure and specialization of agriculture is taking into account the raw material providing of reprocessors; creation of mechanisms of prejudice of negative influence of agroholdings is in relation to development of rural locality and small cities; including strengthening of decentralization of management economic activity including a base that formd small cities with the grant of advantage to processing industry and social branch. Increases of competitiveness of production, creation of new workplaces, activation of innovative activity are important.

Key words: small towns, economic system, the agro-industrial sector, processing plants, grain security.